en, toch meenen
gevallen zulk een
verdient. Voor-
eeds bedenkelijk,
leerwijzer voor de
ping tot het ker-
ordt gemaakt van
emengd karakter

kan dit bezwaar
enomen, wanneer
van beide Ker-
ft. Wanneer de
erwijzer tot onder-
emen, zal dit in
ot geven. Maar
erd de Hervorm-
er een onderwijzer
in de Gerefor-
gesteld. Het: ge-
pen behoort ook

de Dordtsche
ning.

t bij de Gerefor-
heeft een goed
llegedictaten van
ordtsche Kerken-
gereed te maken
het letwat zon-
begint met het
te geven, waarin
t. 71—86, d.w.z.
r en vermaning,
Jong zelf in zijn
c wel dit te zeg-
juist bij dit deel
n en daarom de
neest urgent was.
de andere drie
af behoorden te
gen en zoo de
rof. Rutgers voor
eeft, niet langer
e collegedictaten
naar voor al onze
men.
zeer te betreuren,
klaring van onze
t licht heeft ge-
college gegeven.
wetenschappelijk
ote publiek be-
t beste ons niet
moeten we wel
kostbare stuk uit
Rutgers in druk
En Dr. de Jong
ve getooid, dat
pgeteekend, wat
lets wat ook be-
as, omdat Prof.
e voordracht en
het aan zij
kte schier
e teeken.
le reeds
kerkelijke
volgen, dan zal
van de geeste-
of. Rutgers voor

Modernisme.

moderne Theo-
nden, heeft Prof.
ongst benoemde
in de Theologie,
g in het Moder-
wees, hoe onder
jd een wijziging
ot geheel nieuwe
n heeft geleid.
ieze belangrijke
uwe Rotterdam-

tter spreekt Prof.
den over »de ken-
Hij begint met er
ame als een gods-
sche stroming in
at, zeer gewijzigd
voor een wereld
iet kerkelijk ge-
oordeel, dat er in
teristieke wezens-
nisme is aan te
der ontwikkeling
en saam te vatten.
ter sommige van
ben somtijds zelfs
Waarom gaat het
In welke richting
dernisme" noemt?
te levensbeschou-
in andere gods-
anders tegenover
groeit een nieuwe
zich die ook laat
te wendbog van

zwer vroomheids-
leur aan het gods-
speelt een andere
d daarmee is de
andere geworden.
punten, het zonde-
ng, oorspronkelijk
dsch inzicht, maar
en waardeert zich-
e niet, gelijk het

euwe theologische

nden heeft gewijd
theologie en de
ds worden meer
eve gevoelens en
drie theologische
odernisme:
dualistische be-
elijk bijna overal
erte de onoplos-
tioneele en het
geaccentueerd.
nuce is het feit,

dat in toenemende mate het anti-supranaturalisme der moderne theologie en wijsbegeerte, de gelijkstelling dus van causaliteit en natuurwetmatigheid bestrijders vindt; dit kan leiden tot een anti-naturalistische theologie, waarin het verband van God en wereld, van het intelligibele en het empirische, op nieuwe wijze wordt gezien — al beteekent dat natuurlijk niet: een wederopname van het bijbelsch wondergeloof.

c. de theologie zal specifiek-christelijk zijn. Het modern-historisch relativisme heeft de oude stelling van »de absolutheid van het Christendom" ondermijnd, maar op grond van historische overwegingen zoowel als van persoonlijke keuze stelt zich de theoloog in het christendom.

Aan de fundamenten van het nieuwere denken wordt bij dat alles niet te kort gedaan, maar onder invloed van nieuwe cultuurstroomingen zijn nieuwe levens- en wereldbeschouwingen opgekomen, die ver staan van de echt-»moderne".

De »richtingen" kunnen elkaar niet missen en de rechts-modernen zullen zoowel ter linker- als ter rechterzijde geestesverwantschap vinden.

Gelijk wel vanzelf spreekt, vond deze rede onder de modernen van den ouden stempel heftige bestrijding. Men voelde terecht, dat wat Prof. Roessingh hier uitsprak in den grond de scherpste veroordeeling was van het vroegere moderne standpunt. Maar tevens bleek ook, hoe Prof. Roessingh volstrekt niet alleen staat, maar tal van jongeren zich aan zijn zijde scharen. Het modernisme meende de orthodoxie overwonnen te hebben en thans blijkt, hoe sterk de invloed van de orthodoxie ook onder de jongere modernen doorwerkt.

Een erratum.

Bij vergissing zijn de artikelen namens het Comité tot Gebedsgemeenschap voor den Vrede over Hoop op Vrede als hoofdartikelen geplaatst. Ze waren als ingezonden stuk ons toegezonden en hadden onder de rubriek ingezonden stukken een plaats moeten erlangen.

Dr. H. H. K.

Kootwijks Scholen

In hartelijken dank ontvangen uit het busje van Mejuffrouw B. Visch te Amsterdam *f* 5. Dringend verzoeken wij aan onze scholen te willen gedenken.

Ds. J. H. Houtzagers.

Leestafel.

1. Rudolph Sohm. De Geschiedenis der Kerk in haar grondtrekken geschetst. Naar het Duitsch bewerkt door L. H. F. A. Faure. Met een voorrede van Prof. Dr. H. G. Kleyn. Derde druk. Nijkerk—G. F. Callenbach 1917.

Reeds in 1889 gaf Ds. Faure, predikant te Ruinen, een vertaling van Sohm's Kirchengeschichte im Grundriss en schreef nu wijlen de Utrechtsche hoogleraar Kleyn bij die verspreiding een voorrede.

Toen later van het Duitsche boek een tweede en belangrijk vermeerderde druk verschenen was, bezorgde Ds. Faure ook daarvan een bewerking, die in 1904 verscheen.

Het boek schijnt, in Hollandsch gewaad gestoken, nog al aftrek te hebben, althans de Uitgever Callenbach oordeelde, dat een derde druk noodig was.

Deze, evenzeer door Ds. Faure bewerkt, ligt hier voor mij. Ook Dr. Kleyn wees op de verdienste van dit werk van den Duitschen rechtsgeleerde toen hij schreef, dat daarin, meer dan in andere compendia een duidelijke voorstelling van den *gang der kerkgeschiedenis* werd bijgebracht. Terwijl die andere compendia onze aandacht te veel op tal van bijzonderheden vestigen, of ons slechts bij belangrijke personen en gebeurtenissen bepalen, is dit hier anders.

»In het geschrift van Sohm worden", zoo schreef Kleyn, »de lijnen duidelijk en zuiver getrokken, zonder dat wij een dor geraamte voor ons krijgen. Hier wordt ons de geschiedenis des Christendoms in haar inwendige noodzakelijkheid geschetst, en wel op zulk een wijze dat daaruit tegelijk de onvergankelijke kracht des Evangelies blijkt. En dit geschiedt in een schoonen vorm, waardoor de lezer van het begin tot het einde geboeid wordt."

Met dit al, zijn er voor ons Gereformeerden ook bezwaren tegen Sohm's kerkhistorische beschouwingen.

Bezwaren die ook door Prof. Kleyn werden gedeeld. Hij schreef dan ook in zijn voorrede: »Het ware te wenschen dat ook uit den boezem der Hervormde Kerken iemand opstond, die een dergelijken arbeid ondernam. Zonder twijfel zouden van het standpunt der Zwitsersche reformatie enkele lijnen anders getrokken, enkele punten (met name het kerkbegrip) anders behandeld worden."

Ik denk hier ook aan de magistrale rectorale Oratie van Prof. Ruyters over het Kerkrecht in welke rede Sohm's standpunt in zake kerkrecht wordt bestreden.

Niet zonder voorbehoud is de lezing van Sohm's boek dan ook aan te bevelen. Ook Ds. Faure vertelt in zijn voorrede voor den tweeden druk, dat hij niet geacht wil worden met elke opvatting van den geleerden schrijver in te stemmen; en dat dit dan voornamelijk geldt zijn Kerkbegrip en wat daarmede samenhangt.

Toch zal men onder de lezing getroffen worden door menig juiste opmerking, die inzicht, ook in wat Kleyn noemde den gang der Kerkgeschiedenis, kan verdiepen.

Voor wie het boek in zijn jongste bewerking niet kennen laat ik hier de partitie volgen.

Het is verdeeld in vijf hoofdstukken.

Hoofdstuk I bevat: Het Begin: Inleiding, Vervolgingen, Innerlijke Ontwikkeling, Staatskerk.

Hoofdstuk II De Middeleeuwen heeft:

Een Inleiding, Het Frankische Rijk en Het Duitsch-Middeleeuwsche tijdperk.

Hoofdstuk III Het tijdperk der Hervorming in twee onderdeelen.

Hervorming en Contra-Reformatie.

Hoofdstuk IV. Pietisme en Verlichting en

Hoofdstuk V. De Negentiende eeuw.

2. D. Wouters. Neerlandia. Bloemlezing voor het voortgezet onderwijs. P. Noordhoff. Groningen.

Dit letterkundig leesboek is bestemd voor Gymnasia, H.-B. scholen, Kweek-, Normaal- en M. U. L. O.-scholen.

Van dit werk Neerlandia ontvingen wij thans I—VI in drie gebonden deelen, bestemd voor de eerste drie leerjaren van Kweek- en Normaalscholen, het middelbaar onderwijs en de gymnasia.

Ook deze drie bundels van dus elk twee deelen zijn smaakvol geïllustreerd door Tjeerd Bottema en Jan Sluyters. Bij den heer Wouters toch zat, en dat mijns inziens terecht, de gedachte voor, dat »wil men voortdurend het aesthetische element blijven versterken, men dan ook bij het voortgezet onderwijs aan de *beeldende kunst* naast de woordkunst een goede plaats dient te geven".

De proza- en poëzie-stukken zijn ontnomen, gelijk te verwachten was, aan de werken van Nederlandsche schrijvers en schrijfsters, waarbij men dit »Nederlandsche" in den ruimsten zin moet nemen. Een keuze is gedaan zoowel uit oudere als nieuwere. Bij deze keuze greep de heer Wouters vooral naar de prestaties van Christelijke auteurs en, waar hij, voor den bouquet, dien hij hier onze rijpere jeugd biedt, naar bloemen ook uit de niet-christelijke gaarde uittag, is, doordat hij de gifbloemen liet staan, zijn greep steeds gelukkig geweest.

Van harte kan ik dan ook onderschrijven wat de heer P. van Oosterzee in zijn geestig Woord vooraf van deze zes deeltjes van Neerlandia zegt: »Onze scholen zijn weer eenige bundels frissche, met groote zorg gekozen, aan alle sferen van denken en voelen ontleende, niet naast het leven staande lectuur werkelijk rijker geworden."

5. Dr. B. Wielenga, De grootste dwaas. Een woord aan de Christenen van dezen tijd. J. H. Kok — 1918 — Kampen.

Aan dit ons toegezonden geschriftje van den Amsterdamschen predikant herinnerde mij de rake kritiek van den Kerknieuws-schrijver in de N. R. Courant op een artikel van den heer J. F. Ankersmit, redacteur van Het Volk over De(n) arbeider en de(n) godsdienst. De heer Ankersmit heeft het in dat artikel, hetwelk hij in het Nieuwe Leven plaatste, over een hem bekend »bewust en ernstig arbeider". Deze arbeider zou hem hebben gezegd, dat hij heelemaal niet »over den godsdienst of zoo" denkt; dat »het nu eenmaal buiten (zijn) dagelijksche gedachtenleven staat" en dat hij »probeerde maar een zoo goed mogelijk mensch te zijn" en daarmede uit.

Volgens den heer Ankersmit is deze man een *type* van den »ernstigen arbeider".

Dit komt mij nogal voor tegenspraak vatbaar. Maar daar wil ik het hier en nu niet over hebben.

Terecht nu vraagt de bovengenoemde Kerknieuws-schrijver: Wat doet men met menschen, die van eigen onberispelijkheid overtuigd zijn, en het goede nastreven in dier voege, dat zij geen gelegenheid overhouden om te denken over den godsdienst of zoo"?

Hij noemt dit de lastigste vraag.

Ik zou zoo zeggen er zijn lastiger vragen dan deze.

Wat men met zulke in »morale indépendante" of van de religie »onafhankelijke zedelijkheid« doende, met deze beproevers »een zoo goed mogelijk mensch te zijn en daarmee uit«, moet doen, is allereerst ze een hoogere norm of maatstaf van »den goeden mensch" bij te brengen, dan die zij er op nahouden en waarnaar zij als de Farizeer uit Jezus' dagen, bij hun zelfbeoordeeling, vrijwel beantwoorden.

Men zou, om iets te noemen, met zoo'n zegger, die »van eigen onberispelijkheid overtuigd" is, kunnen doen wat men ook zou kunnen doen met 'n Boeddhist, hem zeggen, dat »niet-vijandschap" nog geen »liefde" is.

Dat is nog al logisch, en al licht zal zoo'n mensch het ook wel toestemmen, en daarmee schiet ge dan al, vast een bres in zijn hoogopdoen van »onberispelijkheid".

Ik geef echter toe, dat zal die mensch ook tot schuldgevoel en daarmee tot behoefte aan verlossing komen, er meer noodig is. En dat »meer" is dan, dat hij van zijn dwaas atheïsme terug komt; dat hij zich, om zijn niet-gelooven aan God, als »den grootsten dwaas« leert kennen.

En daartoe kan dan het uitnemend geschreven boekje van Wielenga over den 14en psalm: »De dwaas zegt in zijn hart: Er is geen God", dienst doen.

Vooral in onzen tijd.

In onzen tijd, nu het materialisme of de leer dat er niets is dan »atomen in de ledige ruimte en daarmee uit", heeft uitgediend. In onzen tijd, nu onder »bewuste en ernstige" menschen, weer een zoeken en tasten is naar God, zij het dan ook nog niet naar den eenigen Waarachtige en Jezus Christus, dien Hij gezonden heeft.

Het boekje van Wielenga, dat ook rake dingen tot de christenen zegt, kan ik, ook ter verspreiding onder niet-christenen, ten zeerste aanbevelen.

4. Bij E. J. Bosch Jzn. te Baarn verschijnt binnenkort een nieuw Maandblad voor de rijpere vrouwelijke jeugd: Meisjesrozeïnu. Redactrice Johanna van Beekvoort, Medewerksters de dames: H. S. S. Kuyper, J. H. Kuyper, J. L. F. de Liefde, H. W. van Marle, J. Riemens, Marion Verk, J. M. Westenbrink—Wirtz en als Medewerkers de heeren Dr. A. Dupont, C. Smeenk en Dr. J. v. d. Valk.

G.

Uit de Pers.

Ds. F. J. Krop, Hervormd predikant van Rotterdam, heeft in een vergadering in de Doele te Rotterdam een rede gehouden over het antimilitarisme, waarvan we het persverslag aan de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* ontleenen:

Slechts noodgedrongen, zoo zeide spr., sta ik hier bedepavond voor u, om een woord van ernstige waarschuwing te doen hooren en u te wijzen op de gevaren van een zeker anti-militarisme.

Noodgedrongen. Want het liefst zou spr. een einde maken aan de ontzaglijke worsteling, die reeds zooveel ellende om zich heen heeft verspreid en die Europa's ondergang dreigt te worden.

Maar dat is thans, helaas, onmogelijk. Dat zou zijn een schoon gebaar zonder eenig practisch nut, zonder eenig merkbaar resultaat, en wij mogen onzen tijd niet verlieren met idele wenschen en fraaie leuzen.

En nu doet zich het zonderlinge verschijnsel voor, dat naarmate de toestand ook voor ons land ingewikkelder wordt, de veerkracht onzer natie schijnt te verslappen, de liefde tot eigen volk en vorstenhuis dreigt af te nemen, ondermijnd door een stelselmatige actie, die hoofdzakelijk van christelijke zijde, in elk geval: met opheffing van het christelijk vaandel wordt gevoerd.

Opmerkelijk, inderdaad. Terwijl de sociaal-democratie met haar Internationale verlegen schijnt; haar leuze: geen man en geen cent, in de praktijk verloochent, haar eigen figuur tracht te redden, zoeder er in te slagen, komt van een zeker christendom, gesteund door de anarchistische fractie, een oppositie tegen al wat ons nationaal bestaan kan verzekeren en bevestigen, die in hooge mate bedenkelijk moet worden geacht. Getallen doen hier niets ter zake. Ook al was er geen enkele dienstweigeraar, dan zou de zaak nog deselfde zijn.

Voorzeker, daar schuilt een groot gevaar in de propaganda van het christelijk anarchisme (het eenige dat ons hier beziighoudt) en voor zoover daar een beroep wordt gedaan op de Schrift, op het Christendom, op den Heiland zelf, is het de roeping van de voorgangers der gemeente, recht te zetten wat soms wijlen onbewust, vaker met volkomen bewustheid, scheef wordt getrokken.

De predikanten hebben, als dienaren des Woords, het recht, en zijn zelfs verplicht, om het licht des Woords op elk levensterrein te laten schijnen, alle vraagstukken bij dat licht te beezien, en zij zullen zich dat recht door niemand laten betwisten. Wie waarlijk onder de christen-anarchisten au serieux wil worden genomen, als den toon aan van ds. de Haan, die schrijft: Er is maar één standpunt, dat ik nog eenigszins billijken kan, wanneer men den oorlog aanvaardt, maar slechts aanvaardt als een bitter kruis. Wanneer men zegt: ik zie het verschrikkelijke ervan en ik weet dat het mijn ziel verscheuren zal en dat het mijn leven lang een schaduw zal werpen over mijn weg, maar ik zie het als mijn plicht.

Tot op zekere hoogte en in zekeren zin dienen alle gelooviigen antimilitaristen te zijn. Van hetgeen men het »Pruisische« militarisme zou kunnen noemen is elk christen — zoo hij slechts nadenkt en consequent wil zijn — afkeerig.

Spr. is niet geneigd den oorlog als een noodzakelijk element in elk gezond volksleven te verheerlijken, terwijl hij nog met schrik terugdenkt aan de klanken die ook in ons land werden vernomen, toen men sprak van: dankstonden voor den oorlog, dien men wel geen »frischen, vroolijken krijg« noemde, doch dien men toch een zegen voor de menschheid achtte.

Het kwaad moet in zijn oorzaken worden nagegaan, in zijn wortel zelf worden aangetast. Van socialistische zijde wordt van het kapitalisme gesproken in verband met deze »economische« oorlog. Welnu, wat van dien kant te berde wordt gebracht dient door de christenen, die allereerst recht en gerechtigheid eischen, wel degelijk overwogen te worden. De sociale vraagstukken dienen, ook van christelijke zijde, steeds ernstiger onder de oogen te worden gezien. Niet het minst tot voorkoming èn van buitenlandschen, èn van binnenlandschen oorlog oorlog, met of zonder wapenen. Het brute geweld, het: macht boven recht, wordt in de internationale verhoudingen gewraakt. Welnu, dan eveneens op het gebied van industrie en kapitaal; op elk gebied; want het zou al heel oppervlakkig zijn de internationale conflicten te beperken en den burgeroorlog, de maatschappelijke revolutie in de hand te werken door die onderdrukking en achterstelling van de economisch zwakkeren, die men zoo menigmaal kan zien.

Maar wij leven toch altijd in een zondige wereld, een wereld van haat en nijd, waar de »oorlogen en geruchten van oorlogen« niet zullen ophouden tot aan den jongsten dag; en dan klemt de vraag: Mag en moet een natie op tegenweer bedacht zijn, als zij elk oogenblik van verschillende zijden kan worden besprongen?

Gelukkig kan voor Nederland het probleem zich nooit anders stellen, daar een veroveringspolitiek, ook al zou die bij ons aanhangers vinden, tot de materieele onmogelijkheden zou behooren. En dan luidt spr.'s antwoord, aan de hand der Heilige Schrift, in den geest van Christus zelf: Ja, beslist; een volk moet op tegenweer bedacht blijven; het mag niet lijdelijk toezien als zijn bestaan wordt bedreigd; het mag zich niet laten vertrappen. Mocht men in het Evangelie iets anders hebben gevonden, dan ligt dat aan oppervlakkige kennis van de teksten, uit hun verband gerukt, aan schromelijke begripsverwarring.

Daar is toch tweerlei gebied: het stoffelijke en het geestelijke. Op beide verdringt het sterkere het zwakkere; maar terwijl hier de kracht in beginselen, overtuigingen, geloof bestaat, bestaat zij daar in wapenen. Vrede kwam Christus op aarde brengen: maar vrede met God; en juist de prediking van dien vrede zal sterk bezoeringen in de wereld tusschen de menschen veroorzaken. En dan mag men wel degelijk op zelfverweer bedacht zijn, zoowel individueel als nationaal. Aan het recht om de wapenen te laten spreken in een rechtvaardige zaak, tornt de Heiland allerminst.

Spr. neemt aan, dat alle antimilitaristen, wien het ernst is met hun houding, ook in hun zaak en bedrijf het antimilitarisme toepassen. Dat zij ook daar, daar allereerst, sociale gerechtigheid toepassen. Maar zullen zij (dr. Barbier en geestverwanten in engeren zin uitgezonderd) die zaak verdedigen, of, wat op hetzelfde neerkomt, laten verdedigen door politie of maréchaussee?

De eenige vraag waar de strijd om gaat, is feitelijk deze: Is de nationale onafhankelijkheid van mijn volk iets waarvoor ik in de bres zou willen springen; is zij mij iets waard; ja, is zij waard dat ik haar verdedige met mijn leven, hoe kostbaar, hoe onschatbaar die gave Gods in mijn oog ook moge zijn?

Neen, zegt de antimilitarist, voor mijn land en volk voel ik niets, heb ik, in elk geval, mijn leven niet veil.

Is het waar, dat vaderlandsliefde de algemeene broederschap der menschen in den weg staat? Wie eenigszins kalm nadenkt, zal hier ontkennend op antwoorden.

Een natie is niet eenvoudig een aardrijkskundige uitdrukking. Zij is een collectieve persoonlijkheid, een gemeenschappelijke ziel. Een persoonlijkheid, die langzaam in den loop der historie is ontstaan. Die zich gevormd heeft onder allerlei gebeurtenissen en gemeenschappelijk gedragen beproevingen, zeer verschillende elementen scharende rond een gemeenschappelijk ideaal.

Vrijheidszin is geen plant van vreemden bodem; is geen gave noch vrucht der revolutie, maar openbaring, uitvloeisel van het geloof. Hoe kon het ook anders, waar geheel onze staat, geheel ons nationale zijn, uit de reformatie, die machtige beweging der ware vrijheid, geboren is. In de verkondiging der vrije genade Gods door Christus lag de bron eener vroeger onbekende zedelijke kracht. Dit is de kracht waaruit de Gereformeerde kerk en het Hervormde Nederland ontstaan is. Karakters, als in die atmosfeer gevormd, heeft de wereld buiten het Christendom niet gekend.

Nederland verkeert, als natie, in bijzonder gunstige omstandigheden. De echt-Christelijke, gesonddemocratische leuze: Vrijheid, gelijkheid en broederschap, kan in zijn midden uit volle borst worden aangeheven, zonder als een revolutieleuze te klinken, daar zij samenvalt met het devies der Oranje's: Je maintiendrai. Ik zal handhaven.

Zijn er menschen die wel zouden strijden voor eigen behoud en eigen zaak, doch niet voor het land waaraan zij zooveel te danken hebben, niet voor het Vorstenhuis, dat steeds het volk van Nederland diende in den volsten zin des woords?

Scharen wij ons — eindigde spr. — om het aloude vaandel, oranje, blanje, bleu, en stellen wij tegenover de ten onrechte christelijk genoemde theorieën van den Russischen droomer Tolstoi, de machtige, schriftuurlijke, gereformeerde klanken van een Da Costa:

Zij zullen ons niet hebben,
Zoo lang deze IJstad staat.

Al zou op een enkele uitdrukking van den spreker capitie te maken zijn, toch zijn we met de hoofdzaak van zijn betoog het zoo geheel eens, dat we gaarne dit woord ook onder de aandacht onzer lezers brengen.

Officieele Berichten.

VRIJE UNIVERSITEIT.

Men schrijft ons uit Groningen:

Vrijdag ll. werd de gewone vergadering gehouden van correspondenten en agenten der Vereeniging voor Hooger Onderwijs en waren de broeders uit alle oorden der provincie bijeen 1o. om te bespreken hetgeen gedaan was, ten 2o, om te beraadslagen wat er verder moest gedaan worden, om de belangstelling in de Vrije Universiteit gaande te houden.

Het groote belang van zulke samenkomsten bleek ook nu.

Verrassend was de uitkomst van hetgeen onder Gods zegen door de actie verkregen was.

Eene vergelijking met de opbrengst der contributiën over de laatste jaren toont onwedersprekelijk aan, dat bij voortdurende actie ook voortdurende vooruitgang wordt verkregen.

In 1913 was het bedrag aan contributie uit de provincie Groningen ontvangen, *f* 1611, in 1914 *f* 2033, in 1915 *f* 2600, in 1916 *f* 3150 en in 1917 *f* 3750, terwijl op deze vergadering werd geconstateerd, dat in 1918 op plm. *f* 450 verhooging kan worden gerekend.

De staf Groningen staat hierbij voorzaan.

Immers in 1913 was de contributie daar *f* 532, in 1914 *f* 637, in 1915 *f* 875, in 1916 *f* 1025 en in 1917 *f* 1355, waarbij nu *f* 225,50, zoodat voor 1918 op plm. *f* 1600 kan worden gerekend; in vijf jaar tijd is de stad Groningen met ruim *f* 1000 gestegen.

Jammer dat dit niet van alle groote steden kan worden gezegd.

In Amsterdam bijv., waar in 1913 de contributie *f* 3056 opbracht, gaf 1917 maar *f* 2670; Haarlem daalde van *f* 436 op *f* 349; Zwolle en Rotterdam bleven gelijk, maar voor de laatste plaats moet er rekening mede gehouden worden dat Kralingen als afzonderlijk district optrad. Voegt men de contributie van Kralingen bij Rotterdam, dan is het bedrag uit beide plaatsen *f* 300 hoeger; Middelburg steeg met *f* 20; Goes daarentegen klom van *f* 150 op *f* 290.

Groningen begon, Groningen zette voort, en zeker kan bij de voortvarendheid der broeders nog meer worden verwacht.

Classis 's-Gravenhage.

De Kerkraad der Gereformeerde Kerk te 's-Gravenhage bericht, dat de Classis 's-Gravenhage D. V. vergaderen zal te 's-Gravenhage op Dinsdag 14 Mei a.s., gewone tijd en plaats. Punten voor het agendum worden ingewacht vóór 23 April a.s. bij den scriba. Witte de Withstraat 24, 's-Gravenhage.

Namens den Kerkeraad voornoemd.

W. H. L. Kuyk. *Scriba.*

L. S.

Den Kerkeraden, die prijs stellen op 't catechetisch onderwijs hunner doopleden, die als militairen te Steenbergen (N.-Br.) vertoeven, wordt verzocht, hunne namen op te geven aan 't adres van hem die wekelijks aldaar onder hen catechiseert.

Ds. A. L. Ruys te Dinteloord.

AGENDA voor de Algemeene Vergadering der Nationale Vereeniging voor Geref. Voorbereidend Hooger Onderwijs te Kampen, op Woensdag 24 April 1918, des namiddags te 1 uur, in de Buiten-Societeit te Zwolle.

1. Opening door den Voorzitter.
2. Leting van het Woord Gods en gebed.
3. Vaststellen der presentielijst en der notulen van de vorige vergadering.
4. Het jaarverslag.
5. Verslag van den Penningmeester.
6. Rapport van de Financiele Commissie en vaststelling der rekening over 1917.
7. Verkiezing van Curatoren. In de vacature Ds. R. W. Huizing, curator, worden aanbevolen: 1. Ds. H. Buurman, van Amstelveen. 2. Ds. R. W. de Jong, van Broek op Langendijk.

Aan de beurt van aftreding zijn de curatoren voor Noord-Brabant en Zeeland. Aanbeveling voor Noord-Brabant: 1. Ds. W. Bosch, aftredend; 2. Kapt. J. W. Egberts, secundus; voor Zeeland: 1. Ds. G. Doekes, aftredend; 2. Ds. L. Bouma, secundus.

8. Mededeelingen van het Bestuur.
9. Referaat van Ds. P. Bos over: »Het gebed der gemeente voor het opkomend geslacht, met name voor de studeerende jeugd".
10. Sluiting.

De Secretaris:

Mr. J. van den Oever.

Kampen, 22 Maart 1918.

Buitenland.

Duitschland. Scheiding van Kerk en Staat opgehanden.

Nu in Pruisen het algemeen kiesrecht is ingevoerd — welk voorbeeld reeds door Brunswijk werd gevolgd, terwijl andere staten ook hetzelfde willen doen, komt de vraag aan de orde of de band, die in Duitschland Kerk en Staat verbindt, zal blijven bestaan of zeer te worden verbroken. Over het algemeen schijnt het, dat men in Duitschland den band tusschen beide machten van kerkelijke zijde wil handhaven; maar of de Staat dit zal verlangen, is de vraag. De leus van een vrije Kerk in een vrijen Staat behaagt niet aan velen. Als men Duitschers daarover rekenschap vraagt, voeren zij gewoonlijk vier gronden aan. De eerste is, dat God in de Duitsche Evangelische landen de orde der dingen zoo heeft geleid, dat de Kerk met den Staat en de Staat met de Kerk verbonden is; al kwamen vele bezwaren daaruit voort, ook menige zegen is er door gebracht. Want de Staat verzouwde aan de Kerk zijn volk; zij kon het Evangelie prediken met een wijdgeopende deur, volgens het bevel van Christus: predikt het Evangelie aan alle creaturen. Wanneer er tegenwoordig een Evangelisch Christelijk volk bestaat, dan is dit historisch goed te danken aan den band die de Kerk met den Staat vereenigt. Wij hebben geen recht en geen moed om een door God gezegende ordening te niet te doen, ook al konden wij het.

De tweede grond is: in den band van Kerk en Staat is de volkskerk ingesloten. Geen afzonderlijke personen of huizen, maar het volk is nog heden haar arbeidsveld; het volk weet niet anders of het hoort zoo, dat het zijne kinderen door de Kerk laat doopen, dat het hen door haar in de Chr. leer doet onderwijzen, dat de kinderen naar het »confirmationsalter" geleid worden, dat het huwelijksbevestiging en alle diensten van de Kerk begeert tot aan het graf. Al is het waar, dat voor velen al deze dingen niet dan een vorm zijn en dat velen van de Kerk vervreemd werden, er bestaat een band tusschen volk en kerk. Zal de volkskerk op deze zelfde wijze blijven bestaan bij volledige scheiding van Kerk en Staat? Dat is de vraag. Wanneer de Kerk den band los maakt, heeft zij wellicht een dubbele schuld te dragen: een schuld voor den Koning der Kerk, wiens last ten opzichte van het volk zij dan niet zoo als te voren zou kunnen volvoeren en een schuld tegenover het volk, omdat zij het van den zegen beroofd, die haar anders zou te beurt vallen.

De derde grond is: De Kerk kan haar ambt nog altijd uitoefenen. Hare predikers verkondigen onverhinderd het Woord, bedienen het Sacrament. Zeker, er zijn hinderpalen, er zijn toestanden die verlammend werken, zoodat het zoeken naar vrijmaking waarlijk niet zonder grond is. Maar het staat nergens zóó, dat de Kerk niet meer leven kan, omdat hij met den Staat verbonden is.

De vierde grond is: Vele gezetten openbaren zich onder het volk die de ware volksvrienden met angst voor de toekomst vervullen. Elken dag kan men daarover lezen. Maar als het zoo staat, dan heeft de Kerk tegenwoordig meer dan ooit de taak, den Staat in zijne zorgen, het volk in zijn geestelijken nood niet in den steek te laten. Wanneer men nu zeide: „naar uwe tenten Israël!" dan zou dit hoogverraad zijn aan, ons geliefd volk.

Deze beschouwingen zijn ons niet vreemd, men kan ze ongeveer gelijkluidend overnemen van hen die in Nederland voor het voortbestaan van het Ned. Herv. Kerkgenootschap pleiten. Als men echter bedenkt, dat de Kerk des Heeren is de vergadering der gelooviigen, dan blijft er van die vier gronden die men aanvoert voor het handhaven van de Evangelische Landskerken, niet veel over.

Gelukkig dat ook door hen die voor die Landskerken ijveren, uitgesproken wordt, dat die Kerken bevrijd moeten worden van de banden die de Staat haar aanlegt. Waarin deze bestaan? Men klaagt dat de Staat het toezicht over het godsdienstonderwijs aan de Kerk onttrekt; dat hij haar allen beslissenden invloed bij het benoemen van hoogleeraren in de godgeleerdheid onthoudt; dat hij aan de Kerken hinderpalen in den weg stelt om te komen tot eene levende organisatie, of zelfs de openbare prediking muilbandt; dat hij haar niet toestaat langs geordenden weg zich de noodige geldmiddelen te verschaffen. Ons dunkt, dat wanneer het zóó staat, het geen ramp zou zijn, maar een zegen, wanneer de banden, die Kerk en Staat aan elkaar binden, werden losgemaakt.

Winckel.

Voor Kinderen.

VELERLEI WEGEN.

XXIV.

Bezoek.

Hiermee eindigde het gesprek. Het gevraagde antwoord heb ik wel gekregen, maar eerst veel later. Bevredigd heeft het mij niet. Er is vroeger wel wat gedaan, maar veel te weinig. De koopluí die op de Oost handelden en veel macht bezaten, dachten meer aan geld verdienen dan aan ijveren voor de prediking van het Evangelie. Zoo is het werk in de zeventiende eeuw wel opgevat, maar later traag of niet voortgezet. Ik dacht nu ook aan wat ik gelezen had eenige jaren geleden, in de boeken van den Zutphenschen predikant Martinet, wiens werken toen nog gezocht waren. In zijn »Historie der wereld« spreekt hij ook over de Zending in onze Oost, en wijst dan op de vele bezwaren die voor predikers verbonden zijn aan de Evangelieverkondiging in Indie. Deze bezwaren, zegt hij, houden vele jongelui terug van uit te gaan.

Hoe het zij, het ging mij ook nu weer als vroeger. Het behaagde den Heere juist den omgang en de gesprekken met ongelooviigen te gebruiken om mij die nog wankelde, vast te maken in 't geloof, mij voor altijd te voeren op den smallen weg, die ten leven leidt. Door het verkeerde dat ik hoorde en zag, leerde ik het goede te onderscheiden en te waardeeren. Ik geleek den man uit de fabel die zegt: ook de kraaien kunnen mij nut doen, wijl ze mij toonen hoe ik niet moet zijn, en mij zoo voor verkeerde paden waarschuwen. Ik vocht meer en meer, dat de vreeze des Heeren het beginsel der wijsheid is, en dat ik wel gedaan had die te verkiezen.

Op een morgen kort daarna, wilde ik mij, na eerst de huishoudster allerlei te hebben gezegd, juist weer naar de ziekenkamer begeven toen ik in de verte door het open venster een rijtuigje ontdekte, ook wel »karretje" geheeten. Daar de groote weg hoe mooi ook toen nog weinig gebruikt werd, trok al wat voorbijging de aandacht. Zoo ook nu.

Het lichte voertuigje naderde snel. 't Zou weldra bij ons huis zijn. Doch ik moest nu naar den zieke. Even daarna reeds echter hoorde ik het gedruis van wielen, en hield het wagentje voor onze deur stil. Door het venster kon ik dat zien. Een jong, net gekleed heer sprong er vlug uit en wandelde het voetpad op dat naar de huisdeur leidde, die reeds door een bediende geopend was. Een oogenblik later kwam deze mij zeggen, dat iemand gekomen was om mij te spreken.

Ik ging naar de huiskamer, en stond een oogenblik later tegenover onzen bezoeker. Hij scheen een man van een jaar of dertig met een flink, innemend voorkomen. Zijn kleeding was eenvoudig, maar toonde zekere deftigheid die hier ongewoon was, en mij onmiddelijk deed vermoeden met wien ik te doen had. Het was namelijk niemand anders dan de prediker die een half uur ver woonde, en wien ook ons huis en het schoolgebouw toebehoorden. Hij had, zoo zei hij, zich de vrijheid veroorloofd eens kennis te komen maken, en te zien of hij iets voor ons kon doen. Voor alles wenschte hij gaarne mijnheer Jansens te ontmoeten.

Ik bracht hem waar hij wezen wilde, en wou mij verwijderen toen mijnheer Jansens mij een wenk gaf te blijven.

De prediker was blijkbaar gewoon om ook met menschen uit hoogen stand om te gaan. Hij sprak zeer beschaafd, en het kwam mij voor dat hij een man was van kennis en ontwikkeling moest zijn. Zeer belangstellend vroeg hij hoe de zieke het maakte, en deelde mee dat hij ook zelf in de geneeskunde had gestudeerd om de inlanders te kunnen helpen. »Ik zou" zoo zei hij, »ook u gaarne van dienst zijn, maar wij wonen wat ver uiteen voor een man die het zeer druk heeft. Ik heb trouwens gezorgd dat er hier goede geneeskundige hulp voor u was."

»Dat heb ik begrepen", was het antwoord, »maar wist niet dat ik het dankte aan uw tusschenkomst. Zeer verpliicht. Maar nu moet u mij toch eens vertellen, waarmee u het hier zoo druk hebt, als de vraag ten minste niet onbescheiden is."

»O neen. Er zijn elken dag zieken te behandelen, 't zij dat ze bij mij komen, of ik bij hen. Verder heb ik het Evangelie eenige malen ar